

נשיא ומייסד
הרב שאול ישראלי זצ"ל

מופק בסיוע של:
ההסתדרות הציונית העולמית
המחלקה לשירותים רוחניים בתפוצות

על מדורות, ציונות לימוד תורה ושירות בצה"ל. חלק א'

הרב יוסף כרמל, ראש כולל 'ארץ חמדה'

מצוות השמיטה הפותחת את פרשת בהר הינה אחת מהמצוות התלויות בארץ. מצוות אלה מביאות לידי ביטוי את קדושתה של ארץ ישראל בהשוואה לשאר הארצות. הראייה קוק זצ"ל בספרו "שבת הארץ" (מבוא פרק טו), בתשובה לשאלת הרדב"ז: כיצד מועיל היתר המכירה לקיום מצוות ישוב ארץ ישראל, הרי ברגע שהקרקע נמכרת ואי אפשר לקיים בה מצוות שביעית היא כבר איננה קדושה? ענה, כי קדושת הארץ איננה תוצאה של האפשרות לקיים בה מצוות אלה, אלא שהקדושה כוללת גם את ההתחייבות במצוות אלה והאפשרות לקיימן אבל אינה תלויה בהן. וז"ל: "אבל כ"ז (שאלת הרדב"ז) מיוסד על הסברה, שאין שום מעלה אחת לארץ ישראל מלבד מה שעל ידה אפשר לקיים את מצות התלויות בה, והיא לפי זה רק כעין הכשר להמצות התלויות בארץ, לפיכך כשמפקיעים חובת המצות, אפילו ע"פ הכרח, שוב אין כאן מצות ישוב ארץ ישראל. ובאמת לא כן הדבר; וסברא זו אינה מיוסדת ע"פ עיקר יסודה של תורה, התלויה ביסוד קדושתה העליונה גם היא בארץ ישראל, ו"מלכה וגוים אין תורה" "וכיון שגלו ישראל ממקומם אין לך ביטול-תודה גדול מזה" (חגיגה ה.). כי ארץ ישראל דומה בזה לתלמוד תורה (מצווה שמעלתה כוללת גם את היכולת לקיים מצוות כהלכה כתוצאה של הלימוד והעיסוק בה)."

דברי הראי"ה מעמידים את קדושת ארץ ישראל, מעל להגדרתה של ארצנו כארץ הקודש גרידא, שעדיפותה נובעת ממספר המצוות שאפשר לקיים בה. בהמשך נלמד עקרון רוחני נוסף מדברי הראי"ה קוק זצ"ל.

הלוח העברי הפגיש אותנו השבוע עם ל"ג בעומר.

יום זה מציין את גבורתם של תלמידי רבי עקיבא - לוחמי בר כוכבא - שנהרגו (כנראה) בנגפם במלחמתם כנגד האימפריה הרומאית (בגלל שלא נהגו כבוד זה בזה), תוך ניסיון הרואי, לחדש את עצמאות ישראל. יום זה מציין גם את קדושתה של תורתנו, במיוחד בגלל גילוי הצדדים הפנימיים שלה על ידי רשב"י ותלמידיו לאורך הדורות. (להבת הקדושה של רשב"י מסומלת בהדלקה הסימלית במירון, הקשר בין זה לבין "תרבות" המדורות המזהמת והמסוכנת ברחבי הארץ קלוש מאוד).

גילוי סתרי התורה קיבל חיזוק משמעותי מאז שמרן ר"י קארו וחבריו, ואחריו האר"י הקדוש ותלמידיו חזרו לארץ ישראל והתיישבו בצפת.

רבי שלמה אלקבץ, תלמידו וחברו של מרן הב"י ללימודי תורת הסוד, השאיר לכלל ישראל, את שירו המופלא "לכה דודי", שעוסק בכיסופי גאולה הן מבחינה מדינית והן מבחינה רוחנית פנימית, כיוון ששני הדברים כרוכים זה בזה בבחינת "ספרא וסייפא".

אנשי הסייפא החלוצים (שלרובם לא היה קשר לספרא), שעלו ארצה כחלק מהנסיון לבנות מדינה יהודית עצמאית בארץ ישראל, אימצו גם הם את האש והמדורות אבל כחלק מקימום מורשתם של לוחמי בר כוכבא, בלי כל קשר לרשב"י ותלמידיו. נצטרך לבחון מה הקשר בין מדורות השבט של החלוצים הלוחמים - תרבות הקומזיץ המפורסמת, שבאה לידי ביטוי בשירו המפורסם של חיים חפר ז"ל "דודו". נצטט ממנו חלקית:

"הצב יורד אל' אופק פוצר, רוחות פזמרת הרטיט, ואנו סביב למדורה נספר על איש הפלמ"ח ואל דודו: איתנו הלך מאסע המפרק, איתנו סייך הוא בפלס, בקומזיץ היה מזמר וצור א'ק..."

לבין אש הקודש של לימוד התורה, תוך התנתקות מחיי העולם הזה של רשב"י, (שלא רבים הצליחו לעמוד בעקבותיו).

בשבוע הבא נמשיך לברר את השאלות החשובות הללו.

בינתיים נמשיך להתחזק בדרכנו שילוב הספרא והסייפא - חיזוק מדינת ישראל מבחינה לאומית ומבחינה תורנית.

לע"נ הרב אשר וסרטייל ז"ל נלב"ע ט' בכסלו תשס"ט	לע"נ מר שמואל שמש ז"ל חבר הנהלת 'ארץ חמדה' נלב"ע י"ז בסיוון תשע"ד	לע"נ מרת שרה ונגרובסקי ע"ה בת ר' משה זאב נלב"ע י' בתמוז תשע"ד	לע"נ דוד צבי טרשנסקי ז"ל בנם של יצחק ונעמי הי"ו נלב"ע כ"ח באייר	לע"נ הרב ראובן אברמן זצ"ל חבר הנהלת 'ארץ חמדה' נלב"ע ט' בתשרי תשע"ו	לע"נ הרב ישראל רוזן זצ"ל י"ג בחשוון תשע"ח
לע"נ ר' אליהו כרמל ז"ל נלב"ע ח' באייר תשע"ו	לע"נ הרב שלמה מרזל זצ"ל חבר הנהלת 'ארץ חמדה' נלב"ע י' באייר תשע"א	לע"נ ר' מאיר ז"ל בן יחזקאל שרגא ברכפלד	לע"נ ר' מאיר ז"ל בן יחזקאל שרגא ברכפלד	לע"נ הרב ישראל רוזן זצ"ל י"ג בחשוון תשע"ח	לע"נ ר' אליהו כרמל ז"ל נלב"ע ח' באייר תשע"ו

לע"נ הנופלים במערכה על הגנת המולדת הי"ד

Eretz Hemdah

2 Bruriya St. POB 8178 Jerusalem 91080
Tel: 972-2-5371485 Fax: 972-2-5379626

ארץ חמדה, ע"ר

רח' ברוריה 2 ת.ד. 8178 ירושלים 91080
טל' 02-5371485 פקס: 02-5379626

www.eretzhemdah.org info@eretzhemdah.org

ניתן לקרוא את הדברים גם באתר האינטרנט

חמדת האנציקלופדיה התלמודית

הפרשה באנציקלופדיה התלמודית

אונאה

על פי הערך: אונאה, שבאנציקלופדיה התלמודית כרך א

וכי תמכרו ממכר לעמיתך או קנה מיד עמיתך אל תונו איש את אחיו, במספר שנים אחר היבל תקנה מאת עמיתך במספר שני תבואת ימכר לך. (כה יד-טו)

האם יש איסור אונאה במכירת קרקע או בהשכרת דירה?

איסור אונאה. אסור למוכר או לקונה להונו את חברו, שנאמר: וכי תמכרו ממכר לעמיתך או קנה מיד עמיתך אל תונו איש את אחיו (כאן), בין שנתאנה הלוקח ובין שנתאנה המוכר (ברייטא בבא מציעא נא א; המקח והממכר לרב האי גאון שער לה, הלכות ומשפטי ההונאה; רמב"ם מכירה פ"ב ה"א; טור ושולחן ערוך חושן משפט רכז). ולא יאמר שמה שוה כך וכך במקום פלוני, או שמה לזמן פלוני ישוה כך, כי אין במקח אלא מקומו ושעתו (רבינו ירוחם נתיב ט ח"ב, הובא בבית יוסף). ואף על פי שכבר הזהירה התורה באיסור גזל, ואונאה בכלל גזל היא (עי' טור חו"מ רכז וב"ח ופרישה וסמ"ע שם), הוסיפה והזהירה באיסור אונאה, שלא נאמר כיון שלא לקח בעל כרחו של הנותן, וגם הוא דרך מקח וממכר, מותר (ב"מ סא א).

שלשה שיעורים אמרו באונאה: קנה ומחזיר את האונאה, נקנה המקח, ובטל המקח (ב"מ נ ב).

(א) שיעור האונאה שחייבים להחזיר הוא שתות (תורת כהנים בהר פ"ג; משנה ב"מ נא א) - שישית.

(ב) אונאה פחות משתות כל שהוא - נקנה המקח, ואינו חייב להחזיר את האונאה (ב"מ נ ב), שכל פחות משתות דרך הכל למחול (רמב"ם מכירה פ"ב ה"ג; טוש"ע שם ב).

(ג) היתה האונאה יתירה על השתות אפילו פרוטה אחת - המקח בטל, והמתאנה יכול להחזיר החפץ (רמב"ם שם ה; שו"ע שם ד).

באונאה פחות משתות, שאינו חייב להחזיר האונאה, נחלקו ראשונים: החינוך (מצוה שלו) סובר שהוא מותר לכתחילה, לפי שהתירו חכמים לתגר להשתכר מפני תיקון הישוב, כדי שימצאו בני אדם צרכיהם. אבל הרמב"ן (ויקרא שם) סובר שאסור וגם עובר בלאו. ועוד כתב הרמב"ן, שאף בדברים שהמקח בטל משום מקח טעות, כגון שהונה את חברו במדה או במשקל, עובר בלאו.

בקרקע. הקרקעות אין להן אונאה (משנה ב"מ נו א; תורת כהנים פרשת בהר), שנאמר: או קנה מיד עמיתך - דבר הנקנה מיד ליד, יצאו קרקעות שאין מטלטלים (תוי"כ שם; ברייתא ב"מ נו ב). והחינוך (שם) הסביר הטעם, לפי שדרך בני אדם למחול בקרקעות, שקרקע שוה כל כסף שבעולם. וכשם שאין אונאה במכירת קרקעות, כך אין אונאה בשכירות קרקע (רמב"ם מכירה פ"ב ה"ד על פי ב"מ שם; טוש"ע רכז לב), אף על פי שיש אונאה בשכירות כלים או בהמה (ב"מ נו ב; רמב"ם שם ה"ז; טוש"ע שם לה).

אף על פי שאין אונאה בקרקעות אפילו ביותר משתות, דעת הרמב"ן (כאן) והשיטה מקובצת (בבא בתרא עז ב) בשם רבנו יונה, שעוברים בהם בלאו של אונאה. והוסיף החינוך (שם) שאפילו לסוברים שבפחות משתות מותר להונו, מודים בקרקעות שאסור ועובר בלאו, שהרי עיקר הזהירה בתורה בקרקע אמורה. אבל דעת התוספות (ב"מ סא א ד"ה אלא) שכיון שנתמעטו מדין אונאה, אינו עובר בלאו, ואין בו איסור.

וכן נחלקו אם יש ביטול מקח בקרקעות באונאה מרובה:

(א) לפי דעה אחת ברי"ף (ב"מ נז א) ר' אמי ור' יוחנן (שם) סוברים שמיותר משתות ולמעלה יש להן ביטול מקח.

(ב) דעת ר' יוחנן בירושלמי (כתובות פ"א ה"ד) שעד מחצית דמי המקח אין להם אונאה; אבל ממחצית ולמעלה, כגון שוה מאה במאתים או שוה מאתים במאה, המקח בטל (וכן הביאו המגיד משנה פ"ב ה"ח בשם הגאונים, והרא"ש שם, בשם רבנו תם).

(ג) התוספות (ב"מ נז א וב"ק יד ב), היראים (השלם ס"י קכז) והרמ"א (רכז כט) בשם יש אומרים כתבו, שדווקא **ביותר** ממחצית יש ביטול מקח.

(ד) הרי"ף במסקנתו פסק כרב נחמן, הסובר שאפילו מכר שוה אלף בדינר אין להן אונאה, וכן דעת ריש לקיש בירושלמי (שם). וכן פסקו הרמב"ם (פ"ב ה"ח), המחבר בשולחן ערוך (חו"מ רכז כט) והש"ך (ס"י סו ס"ק קכב).

לע"נ רבי יעקב ז"ל בן אברהם ועיישה וחנה בת יעיש ושמחה סבג	לע"נ חיים משה בן קוקה יהודית כהן ז"ל נלב"ע ז' בתשרי תשע"ה	לע"נ סוזי בת עליזה כהן ז"ל נלב"ע כ"ד בחשוון תשע"ח
לע"נ הנופלים במערכה על הגנת המולדת הי"ד		

הספר משטר ומדינה בישראל על פי התורה (4 כרכים) מאת הרב נפתלי בר אילן.

יצא לאור בעריכה חדשה בהוצאת מכון "ארץ חמדה"

הספר מתמודד עם אתגרי השעה הניצבים בפני המדינה היהודית העצמאית ע"י ניתוח וביור מקיפים במקורות. בין הנושאים הנדונים - משטר דמוקרטי ומלוכני, שלטון החוק, הפרדת רשויות, ביקורת שיפוטית, טוהר השלטון, מדיניות פסקלית ומוניטרית, שירותי רווחה, סל תרופות, איכות הסביבה, משפט בינלאומי, אמנת ג'נבה, כבוד האדם וחירותו, פיתוח האישיות, זכויות אזרח ועוד ועוד. זכה בפרס הרב קוק ובפרס הרב ישראל של מכון ארץ חמדה.

לרכישה

שו"ת במראה הבזק

(מתוך ח"ט)

Taipei, Taiwan

טייפה, טיוואן

אייר תשע"ב

טבילה בנהר שבו המים עוברים בצינורות

שאלה

אשתי נוהגת לטוס מטייוואן למקווה בהונג-קונג אחת לחודש. לעתים הטיסות להונג קונג פוגעות בעבודה היום-יומית, וברצונו לשאול אם מקום מסוים יוכל לשמש מקווה.

יש נהר טבעי לחלוטין שמימיו מגיעים משני מקורות:

1. מים חמים בטמפרטורה של 80 מעלות צלזיוס, הנובעים ממעמקי האדמה.

2. נהר טבעי נוסף של מים קרים.

שני המקורות מתאגדים במקום מסוים ויוצרים יחדיו נהר אחד שבחלקו טמפרטורת המים היא כ-45 מעלות. אנשים אלתרו מעין חומה טבעית של אבנים אחת על השנייה (להלן תמונה) כדי להאט את זרימת המים וכן שני צינורות פלסטיק אשר המים עוברים דרכם.

זרימת המים אינה מופסקת בשום שלב והנהר ממשיך בדרכו.

הנהר עמוק דיו וניתן לטבול בו את כל הגוף בלא חשש.

ברצוני לשאול אם מותר ואפשר לטבול בחלק זה של הנהר במקום במקווה טהרה?

האם יש בצינורות מפלסטיק בעיה? אינני יודע אם באותו מקום המים עוברים רק דרך הצינורות או גם דרך האבנים, אך ברור כי זרימת המים אינה מופסקת בשום שלב.

תשובה

א. לפי מה שנראה מהתמונה המצורפת, מדובר על צינורות עגולים פשוטים, אשר כל אחד פתוח לגמרי משני ראשיו ואין באמצעם גומא שצורות וכדו' יכולים להתעכב שם. בנסיבות אלה אין הצינור נחשב כלי קיבול הפוסל את המים ועל כן הם כשרים להביא על ידם מים למקווה. לכן מותר לטבול בחלק זה של הנהר.

נציין שאם ישנה בצינור גומא שנוצרה קודם שנקבע הצינור בקרקע, אפילו אם הגומא קטנה מאד, הצינור נעשה על ידה כלי, כי מטרת הגומא היא לקבל ולעצור צורות ושאר דברים שמעכבים את זרימת המים, והמים שעוברים עליו ייחשבו שאובים (אך אם הגומא לא נעשתה לכוונה זו, היא אינה הופכת את הצינור לכלי)¹.

ב. גם אם הצינורות עשויים לקבלה, כגון שיש בהם גומות שנעשו

כדי לעכב בהן את הצורות, צינורות אלו יפסלו את המים רק אם המים עוברים דרך הצינורות בלבד. אך אם יש מים נוספים שעוברים דרך מקום אחר, אפילו כל שהם, ניתן לטבול שם, כי כל המחובר למעיין הרי הוא כמוהו².

ג. יש להקפיד על כל דיני טבילה בנהרות, בפרט בימות הגשמים³.

¹ במשנה מקוואות (ד, ג) אמרו: "סילון שהוא צר מכאן ומכאן ורחב מן האמצע, אינו פוסל, מפני שלא נעשה לקבלה". ופירש הרמב"ם (בתרגום הרב קורח): "וסילון הם הצינורות העשויים להזרים בהם מים כשרוצים להביא מים ממקום למקום... אמר שאם היה הסלון צר משני פיותיו ויש לו חלל מתרחב... והיו המים עוברים דרכו למקוה, הרי הוא כשר אף על פי שהמים מתקבצים באותו החלל והוא מקבל בשיעור גדול, לפי שלא נתכוונו בחלל זה שיהיה כלי קיבול, אלא היתה הכוונה שיצאו המים דרך המקום הצר, בחוזק. ולא אמרנו בצנור שקדם שאם היה בו מקום שקוע פוסל את המקווה אלא מפני שהוא עשוי לקבלה, כלומר לקבל צורות. וכבר קדם בפרק שני של כלים (משנה ג) שמכלל הטהורים בכלי חרש הסלונות אף על פי כפופים ואף על פי מקבלין, והסיבה לכך כפי שהזכרנו שלא נעשו לקבלה. והנה יצא לך יסוד גדול מאד, והוא שלא כל מקבל פוסל את המקווה ועושה את המים הנמשכים בו מים שאובין, אלא כל שהוא עשוי לקבלה, ודע יסוד זה. ועוד יתבאר לך שסילון של מתכת גם כן אינו פוסל את המקווה לפי שהיסוד כאמור שיהיה עשוי לקבלה, אבל כל שאינו מקבל, אין צריך לומר שאינו פוסל... ואל יטען... האמור בתוספתא (ד א) צנור שחקקו ולבסוף קבעו [פוסל את המקווה]... הטעם בזה כמו שביארנו, לפי שתורת כלי עליו בתלוש כמו שכתוב בתלמוד (בבא בתרא סו ע"ב). ואין חילוק בסלונות בין שהיו מחרס או ממתכת, לפי שצורתם מוכחת עליהם שלא נעשו לקבלה...".

וכן פסק השולחן ערוך (יו"ד רא, לו): "צינור שאין לו ארבע שפות, אינו חשוב כלי וראוי להביא על ידו מים למקוה. ואם חקק בו גומא אחת קטנה קודם שקבעו, אם הוא של עץ אפילו אין הגומא מחזקת אלא כל שהוא נעשה כולה על ידה כלי וכל המים שעוברים עליו חשובין שאובים; ואם הוא של חרס, אין החקיקה פוסלתו אלא אם כן היא מחזקת רביעית. ואם נפלו צורות או עפר בגומא אינו חשוב סתימה לבטלו מתורת קבלה אלא אם כן יהיו מהודקים לתוכה. סילון שהוא צר מכאן ומכאן ורחב באמצע, אינו חשוב קבלה לפסול בו המקווה". והרמ"א הוסיף: "ולכן מותר לעשות מקוואות על ידי צנורות וסלונות של עץ שמביאין מים מן הנהר או שאר מעין אל המקווה, או צנורות שעל הגגות, ולא חיישין שמא נעשה בהן גומא מכח לחלוחית ומקבלים, דלא מקרי קבלה אף אם היה בהן גומא, הואיל ולא עשאו אדם בכונה".

² מקוואות ה, א: "מעין שהעבירו על גבי השוקות פסול. העבירו על גבי שפה כל שהוא כשר חוצה לה, שהמעין מטהר בכל שהוא". ופירש הרמב"ם שם: "אם היו מי המעין נזחלין אל שוקת ועוברים ממנה ויוצאים למקום אחר, הרי אלו המים כשהם בתוך השוקת אינן כמי מעין, וכל היוצאין מן השוקת, אף על פי שמקורן מעין, הרי הן פסולין. וכל זה כשהיו כל מי המעין נשפכין בתוך השוקת, אבל אם היו שופעים על השוקת ומקצתן נמשכין לתוך השוקת ומקצתן על גבי שפת השוקת, הרי המים היוצאין מן השוקת כשרין והן מי מעין, ואף על פי שהנמשכין מהן על גבי השפה הן מועטין מאד, לפי שהמעין מטהר בכל שהוא".

אמנם, דעת הרשב"א בתשובה (חלק ג סי' רכח), לפי הסבר הבית יוסף (יו"ד סי' רא סע' ח), היא שיש להכשיר מעיין גם אם כל המים נכנסים לתוך השוקת ואחר כך יוצאים ממנה, ואין מים נוספים שעוברים בדרך נוספת שאינה דרך כלי. ובמקרה כזה יהיה פסול לטבול רק בתוך השוקת עצמה. וכן דייק הבית יוסף מדברי הר"ש בפירושו במקוואות שם: "כל שהוא חוץ לשוקת על גבי שפתה כשר".

אבל הר"ר יוסף טאיטאק שלח מכתב למרן הבית יוסף (והודפס בפסקי הגאון מהרי"ט, יו"ד סי' ג, והובא בבית יוסף שם) שבו הוא חלק על הבנת הבית יוסף את דברי הר"ש והרשב"א. ולמעשה, השולחן ערוך (יו"ד רא, ח) העתיק רק את דעת הרמב"ם. ולכן אין להקל אלא אם יש גם מים נוספים המגיעים בדרך אחרת שאינה דרך צינורות שכאלה.

³ עיין שולחן ערוך יו"ד רא, ב.

בשם צוות המשיבים ובברכת התורה,

הרב משה ארנרייך הרב יוסף כרמל
ראשי הכולל

חברי הועדה המייעצת:
הרב זלמן נחמיה גולדברג
הרב נחום אליעזר רבינוביץ
הרב ישראל רוזן

מתפללים לרפואתם השלימה של:

יוסף (יוסי) בן חנה	רועי משה אלחנן בן ג'ינה דב'ה	אליעזר יוסף בן חנה ליבא
דוד חיים בן רסה Rassa	מאירה בת אסתר	ליליאן בת פורטונה
רבקה רינה בת גרונה נתנה	פריאל דפנה חיה בת שרה	יפה בת רחל יענטע
בתוך שאר חולי עם ישראל		

חדש – "צפנת ישעיהו" מאת הרב יוסף כרמל

הנביא ישעיהו פעל באחת מהתקופות הסוערות והדרמטיות ביותר בחיי האומה הישראלית, תקופה של ציפייה למשיח שנשברה ברעש אדמה נורא, וחוללה גם מהפך רוחני ופוליטי. האור בקצה המנהרה הפציע שוב רק בימיו של חזקיהו. צפנת ישעיהו: מעוזיה עד אחז מפגיש אותנו עם שלושה מלכים שעמדו בצומת היסטורי זה בתולדות עמנו: עוזיה, המלך שדרש את האלוהים אך לקה בצרעת בעקבות חטאו; יותם, המלך הצדיק ביותר בתולדות עמנו; ואחז, המלך אשר הכיר בקב"ה אבל לא האמין בהשגחתו.

בביאורו לנבואות ישעיהו, נצמד הרב כרמל, לדברי חכמינו וגדולי הראשונים, ומציע דרך מרתקת ללימוד תנ"ך בעקבות חז"ל. קריאה זו מבהירה את התכנית האלוהית ומבררת סוגיות עקרוניות באמונה. צפנת ישעיהו מגלה לקורא את משמעות הנבואות לדורו של הנביא ואת הרלוונטיות שלהן לדורנו.

לרכישה

